

sentaneam. Verum ab his historiæ partibus, quæ sunt expositæ, que madmodum ducatur argumentum, satis expositum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare a fontibus decem, dictum est in primo libro. In decem autem sequentibus libris, cuiusmodi argumenta e singulis locis erui possint, ostensum est. Quæ dicta sunt fortasse longius, quam instituta causa postulabat, sed brevius certe, quam res tantas posse a me dici existimaram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda, fateor, magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus e locis Theologiæ erat, ubi aut latior occurreret differendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quod etsi minus prælitum, quam rei magnitudo desiderabat, non tamen frustra elaboravi. Admonere enim reliquos potui, ut accuratius scribant, & res vel meliores addant, vel supervacuas detrahant, vel disperse, & diffuse dictas, angustius, & contractius astringant: breviter, si quid norunt rectius istis, candidi impertiant.

Vndecimi Libri finis.

DE

DE
 LOCORVM VSV
 IN SCHOLASTICA
 DISPVTATIONE.
 LIBER DVODECIMVS.
 IN LIBRVM DVODECIMVM
 Proœmium.

Patrem Franciscum Victoria, Lectorem optime, eum quem summum Theologiæ præceptorem Hispania Dei singulari munere accepit, solum dicere audivi, postquam ab illius schola discessi, se ingenio meo quidem egregie delectari, sed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderate iactarer, & grandior effectus, non late modo & libere ingrederer, sed temere etiam, ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipsius unam & item alteram non probasse. Vellem autem de nobis ea vere dicerentur, quæ ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minus imitatione tantam ingenii præstantiam consequi possumus, voluntate certe proxime accedimus, magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quæ utinam eruditorum opinione digna esset; si in rerum iudicio prudentiam, quæ utinam esset digna nostro cognomine; si orationis cultum, quem elegantiorum adhibere soleo, quam consueverunt scholastici in libris suis: in hoc sumus docti, pruden-

dentes, & facundi, quod virum hunc rerum earum omnium ducem optimum sequimur, atque eius præceptis monitisque paremus. Quod vero ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, ut vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, ut timorem illius ego fallerem. Effecerim, an non, alii incorruptius iudicabunt. Sane si qua in me temeritatis culpa est, vix eam excusatione alicuius rei tegere & adumbrare possum, qui sciam, parum ingenium valere quamlibet excellens & eximium posse, nisi prudentis intelligentiæ fræno, & definita animi moderatione gubernetur. Quanquam illos probare non soleo, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, ut Fabii verbis utar, nefas ducunt a suscepta semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cuiusquam iurare leges. Maius enim est opus atque præstantius ad quod ipse tendit, quam ut magistri debeat vestigiis semper insistere, si quidem est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cum nobis, secundam secundam partem cœpisset exponere, tanti Divi Thomæ sententiam esse faciendam, ut si potior alia ratio non succurreret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonerat rursum, non oportere sancti doctoris verba sine delectu & examine accipere; imo vero si quid aut durius aut improbabilius dixerit, imitatuos nos eiusdem in simili re modestiam & industriam, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum, ratione in contrariam vocante, transit. Quod ego præceptum diligentissime tenui. Non enim ullam non Divi Thomæ dico, sed ne magistri mei opinionem quidem revocavi ad arbitrium meum, nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nam & vir erat ille natura ipsa moderatus, ac cum Divo etiam Thoma aliquando dissentit. Maioremque, meo iudicio, laudem dissentiendo, quam consentiendo assequeretur: tanta erat in dissentiendo reverentia. Sed hæc hæc tenus. Multa enim sæpe laudandi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis revertamur. De locorum usu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, alterum in scripturæ sacræ expositione, postremum speciatim adversum fidei christianæ singulos inimicos hæreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His enim rebus

12. 13. & 14. librum impertivi. Atque, ut ad præcepto rem redeam, locorum usum in scholæ concertatione præsertim si tractare ille voluisset, gravissime & copiosissime potuisset scribere. Sed quoniam nulla eius ingenii monumenta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullam doctrinæ munus extat: nos ad huius rei scribendam operam omne studium curamque convertimus. Cum enim tota Theologia frugifera, & fructuosa, nec ulla pars eius inculta ac deserta sit; nullus feracior in ea locus est nec uberior, quam de locorum usu & argumentis, quæ a locis theologiæ ducuntur. Quare quantum conitti animo possum, quantum labore contendere, si scribendi hæc labor est potius, quam voluptas, tantum faciam, ut efficiam, ne cum omnia a præceptore mihi harum rerum principia suppeditata sint, ipse mihi præceptorum item meo videar defuisse. Huius enim clarissimi viri eruditionem memoriæ prodimus: atque ei etsi nequaquam parem illius ingenio, ac pro nostro tamen studio meritam gratiam, debitamque referimus. Quamquam postulo ab iis, qui hæc in manus sument, ut maius quidam de magistro meo, quam quantum a me exprimi potest, suspicentur.

CAPVT II.

Quid Theologia sit, quæ ei obiecta res, quis finis.

PROpositum est nobis hoc libro de locorum Theologicorum usu in scholæ disputatione dicere. Id quo recte atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire, quidnam Theologia sit, quæ illius quasi subiecta materies, quis scopus, in quem theologo studia dirigenda sint omnia. Ac Theologia quidem, si Græcam vocem in Latinam vertimus, *ratio est sermoque de Deo*. Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re suscipitur, institutio, essentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia vestigat, quæ illi rei sunt peculiariter ac proprie attributa. In theologia ergo facultas quedam intelligitur, quæ Dei naturam, vim & proprietates inquirat. Nec vero Theologo satis est, quæ Deo in se absolute conveniunt, ea facultatis suæ viribus iuribusque tribuere, nisi etiam illa ven-

dicit, quæ Deo quasi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur est Theologiæ tractatio: una de Deo secundum se, altera de eodem, quia rerum est principium ac finis. Nec theologus tamen summa & infima, divina, & humana miscet; sed adeo articulate, clare, artificiose, hæc componit illis, his illa iungit, ut non modo nullam sibi vicissim obscuritatem afferant, verum etiam utraque utrisque adhibeant lumen. Quid? Quod sicut solem intueri nequimus aduersum, eiusque radiis acies nostra sensusque vincitur: sic ad divinæ lucis obtutum mentis nostræ oculi hallucinantur & calligant. Quamobrem necesse est, ut Deum sua natura invisibilem in effectis eum in umbra, in speculo, in imagine, in signis vestigilque cernamus. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (1): sempiterna quoque eius virtus & divinitas.* Cum vero inter omnia, quæ oculorum sensu percipimus, rationalis creatura simillima Deo sit, ad imaginem quippe Dei factus est homo, nihil profecto invenias, in quo divina bonitas, potestas & sapientia magis eluceant. Quare theologiæ disciplina, quamvis de Deo ipsa præcipue sit, plurimum tamen circa homines humanæque versatur: & cum ex homine, tum ex iis, quæ Deus homini fecit atque effecit, divinæ naturæ cognitionem quærit. Quod si potentiam, benignitatem & providentiam Dei indagare & proferre proprium theologiæ munus est: de fine, quem Deus non alium, quam seipsum hominibus comparavit, deque mediis ad hunc finem necessariis, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, sacramentis, longissima licet theologi disputatio, non est ab instituto theologiæ aliena: non solum ob eam causam, quam D. sane Thomas gravem reddidit, ne theologia, quæ effectrix etiam est, non modo speculatrix, manca & imminuta hac parte omiſsa linqueretur: sed multo magis quod ex res Dei ipsius probitatem, equitatem, virtutem, integritatem, beneficentiam, liberalitatem, misericordiam, patientiam, longanimitatem insigniter & præclare patefaciunt & illustrant. Cuius rei ignoratio causâ qui-

(1) Roman. 1.

quibusdam erroris illius fuit, ut existimarent, disciplinam hanc non esse contemplandi gratia inventam, sed agendi. At enim quibus argumentis utantur, videamus. Primum contemplationis tractatus, inquirunt, longe minor est, quam actionis. Illi enim D. Thomas primam summæ suæ partem dedit, huic secundam & tertiam, quæ voluminis magnitudine illam singulæ etiam exsuperant. De fine rursus, ac mediis disputare, ad eam facultatem sine dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum non ad mentem ea, sed ad affectum referuntur. Cum ergo de fine, & mediis humanæ vitæ plurimam theologus disputationem instituat, fieri videtur, ut theologiæ vis non in cernendo potissimum, sed in agendo sita fit. Theologiæ insuper & divinarum scripturarum idem est finis. Nec enim finem alium disciplinæ eiusdem principia ac conclusiones habent. At divinarum omnium scripturarum finis dilectio est, ut Augustinus (2), Gregoriusque (3) testantur. Non ergo Theologia præcipue ad contemplandum tendit, sed ad amandum.

Præterea, quæ doctrina cuiuspiam est speculatrix vena-rixque naturæ, oculos maxime ad cernendum postulat, non ad agendum vires. Nec stultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, sed qui sunt in speculatione tardi. Ad scriptura omnis a discipulis opera exigit (4), eosque cesatione torpentes tanquam vanos & otiosos reprehendit. Non igitur speculandi causa hæc doctrina potissime traditur, sed agendi. Ad hæc, fides in charitatem refertur, non e contrario in fidem charitas, ut ex Matth. cap. 22. & ex Apostolo 1. Corinthior. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primum omnium fidelibus data est. Causa quippe *τελευτη*, quam finalem possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quod si notio principiorum doctrinæ huius actualis est, fides scilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur sane, doctrinam quoque ipsam ad mores primo, vitæque actionem attingere. Item si fides

Tom. II.

R

spe-

(2) 1. de Doctrin. christ. cap. 35. & 26. (3) Hom. 10. in Exech. (4) Matth. 7. 14c. 1. Sap. 13. & aliis infinitis prope modum locis.

speculatio quædam est, non moralis disciplina; unde illud (5), *Fides sine operibus mortua est?* Vnde illud rursum (6), *Ad dan-
dam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum?*
Nam scientia salutis corporalis in proximum maxime spectat, in
contemplationem non item. Quid illa (7)? *Dedit illi scientiam
sanctorum. Scientia sanctorum prudentia. Omnis scriptura divinitus
inspirata utilis est* (8), *Et. ut perfectus sit homo Dei ad omne
opus bonum instructus* (9). *Hæc* (10) *autem scripta sunt ut creda-
tis, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui* (11) *dicit
se nosse Deum, & mandata eius non servat, mendax est*: aliaque
huius generis sexcenta, quæ in divina passim scriptura repe-
riuntur. Ex quibus omnino videtur effici, Theologiam non
esse speculatricem, sed effectricem: atque adeo finem eius
præcipuum non esse contemplationem, sed actionem. Id quod
opinati sunt scholastici quidam Theologi in primis clari &
nobiles, qui in ea re magistrum (12) forte sequuntur, hanc
disciplinam ex usu & fruitione partientem. Nec intelligunt
doctissimi viri (sic enim mihi modestissimum est vocare illos,) alium esse finem doctrinæ, alium doctoris: vel, ut verbis diffe-
rentibus rem fere eandem exprimamus, alium esse finem do-
ctrinæ primarium, alium postremum: ut si verbi causa dici-
mus, vini duos esse fines, unum ad bibendum, alterum ad
medendum. Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ
quidem huius finis est: at non primus, sed secundus. Nam &
cognitio contemplatioque naturæ, ut ait eleganter Cicero,
manea quodammodo atque inchoata est, si nulla actio rerum
consequatur. *Vani sunt, Sapiens inquit* (13), *omnes homines, in
quibus non subest scientia Dei, &c. & alius item* (14). *Quia cum
cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt
in cogitationibus suis, &c.* Quapropter si ex fine secundo natu-
ram disciplinæ consideres, iam tibi physica inter actuosas nu-
merabitur. Quid? Quod finis noster primus, ut D. Thomas
verissimè sentit, visio Dei est clara & manifesta? Quia vero
fi-

(5) *Iacob. 2.* (6) *Luc. 1.* (7) *Sap. 20.* (8) *Prov. 9.*
(9) *2. Timoth. 3.* (10) *Ioann. 20.* (11) *1. Ioann. 2.*
(12) *1. dist. 1.* (13) *Sap. 13.* (14) *Ad Rom. 1.*

finem illum adipiscimur mente & voluntate, & cognitione &
amore: sit, non ut cognitio ex se ad amorem, sed ut utraque
res ad visionem referatur. Quod si cognitio viæ ex se non nisi
ad patriæ cognitionem referenda est, quamvis illa non sit per
se idonea, nisi ei effectus dilectioque iungatur, visio vero Dei,
cuius fides seminarium est, contemplatio potissimum est, non
effectio: sequitur Theologiam maxime speculativam esse, non
practicam. Liccat enim, quando de scholæ disputatione habe-
tur oratio, scholæ verba usurpare. Adde, quod Theologia
Dei naturam, potentiam & proprietatem inquirat. Est ergo
Deus huius scientiæ proprium obiectum, atque adeo specula-
tionis causâ comparatur. Atque Augustinus aperte docet (15),
scientiam, de qua Apostolus 1. Corinth. 12. loquitur, in-
tellectualem notionem esse & contemplationem rerum æterna-
rum. Sine dubio autem sacra doctrina sapientia est, eaque re
speculativam esse constat. Quod, ut cætera taceamus, vel
Theologiæ nomen præ se fert. Quemadmodum enim non so-
lum asserere, sed etiam addubitare stultissimum est, num
Physiologia Astrologiaque speculatrices sint, an effectrices,
quod nomina ipsa insigniter egregieque declarant, contempla-
tionem rerum ingeri, non mores & actionem. Tameñ Medi-
ci, Nautæ ac cæteri, qui rebus publicis addiciti & destinati
sunt, otiosam naturæ astrorumque notionem aspernantur &
fugiant; quæ actuosâ est, eam & amplectuntur & colunt: Sic
ambigere, theologia speculatrix ne sit, an effectrix, a com-
muni etiam mediocrique intelligentia & sensu remotum est:
Vt pote cum nihil aliud illa sit, quam ratio sermoque de
Deo. Quanquam viri prudentes vacantem illam & otiosam
esse nolunt, sed ad humanæ vitæ & usum, & finem accomo-
dari. Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem tradi-
dit, sive ea per naturæ lumen seu divino solum munere &
illustratione habeatur. Cum igitur speculetur quicquid de Deo
cognoscere humana ingenia possunt; nimirum aut speculativa
est, aut scientia de Deo nulla esse speculativa potest. Quod li-
cet nonnulli huic argumento dederint, adeo tamen absurdum
est,

(15) 12. de Trinit. cap. 14. & 15.

est, ut refelli non debeat. Quid? Quod theologia nostra divinæ sapientiæ quadam impressio est, quæ eadem & speculandi vim habet & agendi. Nihil igitur obstat, cur non idem lumen vultus Dei, quod signatum est super nos, utraque ostendat & quæ contemplari oportet, & quæ agere. Sicut anima rationalis, quod formarum omnium præstantissima sit, vires quidem excellenter habet & sentiendi, & vigendi, sed in ea tamen vis intelligendi prima eademque præcipua est. Nec vires illa exercet reliquas, nisi ut proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur. In hunc itaque modum Divus Thomas scienter ac perite dixit Theologiam muneribus utriusque fungi & speculandi & agendi, quamvis magis speculetur, quam agat. Non enim agit, nisi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus rebus breviter explicatis illa tria perspicue satis, & plane intelliguntur, quæ a principio huius capituli exponenda suscepi: nempe quænam sit Theologiæ propria notio ac definitio: quæ rursus illi subiecta materies, circa quam ipsa versetur: quis tandem illius finis tum primus, tum secundus. Theologia scientia est, quæ docet, quidnam natura divina sit, & quæ naturæ eius vires ac proprietates. Deus ipse est doctrinæ huic obiectum subiectumque propositum, & quasi versanda materia: his enim modis res, quam facultas quælibet mente tractandam cognoscendamque proponit, a Philosophis appellatur. Finis primarius quidem naturæ divinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprietates explicata: postremum autem earum rerum actio, quæ ad mores sunt, ac bene beatæque vivendum necessariæ. Et quidem quem usum loci Theologici habeant vitæ moribus & actionibus accommodatum, non institui in præsentia dicere; quamvis magnus ille omnino sit, & qui nobis discerendi præstaret valde utilem copiosamque materiam. Is tantum usus, ut supra dixi, nunc mihi expediendus est, quem Theologus capere e locis potest, si in scholæ disputationibus illos verset & tractet, cum scilicet quantum potest, tantum cognoscere curat de Deo, rebusque divinis. Non autem mihi excidit, scripsisse me in libro quinto, cum de ecclesiæ auctoritate in morum iudicio disserem, duplicem esse de rebus Theologicis quæstionem: Vnam, quæ ad contemplationem attineret; alteram, quæ in moribus at-

atque usu vitæ sita esset. Quod a quibusdam sic accipi potest, tanquam hoc, quod nunc habeo institutum, priori diversum sit. Id vero a me procul aberit. Namque aliud est locorum usum Ecclesiasten in concione docere, ubi de moribus aut hortando, aut de hortando agitur, aliud Theologum in usu locorum institueret, cum in morum quæstionem incidit, sive illa sit earum rerum, quas scire ad salutem est necessarium, sive earum, etiam, quæ fuerint opportune. Atque concionatoribus, quemadmodum loca theologica usurpare debeant præscribere, id ego hoc tempore prætereundum censui. At quoniam quæstiones fidei & morum a Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in disputationem Theologiæ veniunt, id ambigendum non est, quæ superiorum quæstionum præcepta fuerint, eadem ad sequentes pertinere. Hæc enim est una res profus, ut non differat multum inter fidei decreta & iudicia morum; eaque est ex eisdem locis eademque propemodum forma tractanda. Nec vero velim, ut rursus me quisquam in tam frigida tamque ieiuna calumnia remoretur, quod Theologiam simpliciter & absque ullo temperamento scientiam nuncupaverim. Quasi nescirem Aristotelem in scientia evidentem & claram conclusionis notitiam exigere, cuiusmodi quum in principiis Theologia non habeat, ne in conclusionibus quidem habere potest. Pugnât enim, rationibus conclusionem dilucidam, apertam & manifestam effici, si res, e quibus illa colligitur, obscuræ, operatæ, atque involutæ sunt. Porro autem si non ut Aristoteles, ut sacri auctores, sic nos certa loquimur, qui doctrinam hanc scientiam absolute vocarunt. Scire, Augustinus inquit (16), quemadmodum fides & piis opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio munus Theologiæ proprium & officium est. Et Hieronymus, ut alios omittam, scripturæ sacræ doctrinam, quam Theologi profitentur, scientiam sapientiamque passim appellat. Quin sacræ literæ, ubi res certa est, ibi nullo modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt illa (17), scio quod redemptor meus vivit, &c.

Item

Item (18), *Scio quod certissime regnatus sit, &c.* Item (19) *Dedit illi scientiam sanctorum.* Item (20) *scientiam Dei invenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.* Et Apostolus (21), *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae.* Præterea evidentiam Aristoteles in disciplinis flagitat, ut rerum cognitio nec fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem scientiæ vocabulum postulat. Cum igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidunt, stabiles immobilesque sint, nec in eis Theologus errare, labi aut decipi queat, fit, ut sine perspicuitate etiam Theologia scientiæ proprie sibi appellationem vendicat. Quæ eadem causa subest, ut disciplina hæc circa res etiam contingentes, hoc est sua natura minime necessarias, sine sui nominis impendio & iactura versetur. Necessitatem quippe in doctrina idcirco Aristoteles requisivit, quod sine ea nec rerum nec cognitionis stabilitas & immutabilitas appareret. At causæ vel fortuito antegressæ, harumque effecta suapte natura parum firma & constantia, ut sub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia, & quæ modo huc atque illuc transferantur, sed certa immutataque perinde ac perennia manent. Quamobrem utraque Deus proprie scire dicitur, & quæ necessario eveniunt, & quæ nobis in casu & fortuna sunt posita. Rite ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma constantia, & ut ita dicam, infallibilitas cognitionis est. Quid. Quod Musica & Astronomia a plerisque scientiæ nuncupantur, & tamen vix unus aut alter cælorum siderumque errantium conversiones, a quibus disciplinæ illæ nunc pendunt, proprio vel instrumento, vel experimento exploravit? Quin Astrologi fere iuniores veterum experimenta, tanquam certa earum rerum præiudicia sequuntur, quas ipsi tractandas, iudicandasque suscipiunt. Theologia igitur iure quoque scientia vocabitur, præsertim cum huius doctrinæ principii accidat, ut obscure nobis sint cognita. Nimirum enim, si nobis perspicua ac dilucida forent, nihilo secius suum hæc dis-

(18) I. Reg. 24. (19) Sap. 10. (20) Prov. 2.

(21) I. Corinth. 12.

disciplina & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, si modo Aristoteles viveret, non aliud nomen inveniret, quo theologiam aptius & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proxima, sed rationi & syllogismo innitatur, absurdum est. Alioqui si prior propositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis, conclusionis fides erit, non opinio. Quod plane falsum est. Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, scientiæ vocabulo nuncupemus. Firma enim & stabilis earum rerum perceptio & comprehensio est, quæ e certis constantibusque principiis manifesta connexionione necuntur. Nec enim illud vere dici potest, theologiæ consequentias probabiles & obscuras esse, non evidentes & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minime acutum, sed in primis hebes, quod si certa esset claraque connexio, conclusiones non iam ad Theologiam, sed ad fidem attinerent. Verum hæc ratio ridicula est; iure itaque a plerisque reprehenditur. Est enim facile & apertum fidei Theologiæque discrimen: quod fides proxime, & ut sic dicam, immediate auctoritate nititur; Theologia vero proxime & immediate ratione. Habent enim se, quemadmodum supra dixi, fides & Theologia non aliter quam habitus principiorum, & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absque rationationis medio principiorum naturalium notitiam efficit: ita lumen fidei, nullo adhibito rationis argumento, earum rerum persuasionem facit, quibus fideles assentimur, divina solum auctoritate nixi. Non igitur consecutionis evidentia & firmitas Theologiam tollit, sed facit: non aufert, sed infert. Quamquam sunt in hæc, sicut & in aliis disciplinis, opinationes quædam rebus scitis exploratque permixta. Ac quemadmodum doctrina physica, naturæ licet ipsa congruens & consentanea, non omnes conclusiones explore conficit, sed quasdam probabili argumentatione suadet: sic plurima Theologus pronunciat quidem constanter, certo, fidenter, in quibusdam tamen præclare agi secum putat, si verisimile quod sit invenerit. Nec arbitratur sese scire quod nesciat: aut perinde ut si omnia certa essent Theologiæ dogmata; nihil formidat, nihil ambigit: sed illud caveret & providet, ne universis temere assentiens & valde cuncta asseverans, earum etiam

rerum auctoritatem, quæ sunt certiores, & illustriores, amittat. Sed ad rem. Cum incerta connexio est vel altera propositio est incerta, quæ cum fidei principio sumitur, conclusionis opinio erit, Theologia proprie non erit. At siue ambo syllogismi principia fidei sint, seu alterum ex fide certum, alterum ex natura evidens, conclusio ad Theologiam pertinebit; modo consecutio, aut clara luce naturæ sit, aut fidei illustratione cognita. Haud enim secus, quod etsi dixi, sæpe ac sæpius dicturus sumi, haud secus, inquam, eiusmodi conclusionis scientia refertur ad fidem, quam ad habitum principiorum naturales disciplinæ. Quæ quoniam ita sunt in promptu, ut res argumentatione non egeat, his omisis pergamus ad reliqua.

CAPVT III.

Quæ sint Theologia principia.

ENimvero cum disciplina omnis quosdam habeat fontes, quos scientiæ principia dicimus, quosdam deinde rivulos, quos quasi scientiæ fines, conclusiones appellamus: necesse est theologo usum locorum paraturo discere ante omnia, quænam facultatis suæ causæ & principia sint, quæ effecta causis illis principiiisque connexa. Principia vero theologiæ primæ cognoscenda sunt: nam his cognitis, multo facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propositis adiunximus causas cuiusque generis, easque resante constituumus, quibus cuiusque vis & natura continetur: non deerit fortasse qui tractationem hanc superfluum esse contendant, immo ea etiam omnia, quæ dicere de locorum usu instituumus. Argumentabitur enim, theologiæ non alios esse fontes ac locos ipsos, quos digito etiam indicavimus: tamque aperte & clare singulorum vires & naturam explicuimus, ut facile ex quoque loco possimus, nisi simus valde tardi, argumenta colligere. Quid? (Nam & hoc dicet aliquis) Nonne & ante nostram hanc artem, si modo hæc ars est, theologi & argumenta inveniunt, & alia ex aliis necentes rem theo-

logicam via & ratione tractarunt? Num D. Thomas perfectus absolutusque theologus, si hanc theologiæ partem necessariam iudicasset, eam penitus intactam omisit? A quo non verisimile est, cum ceteræ partes theologiæ bene descriptæ sint, extremum actum tanquam ab inerti poeta esse neglectum. Quid igitur laborare opus est, aut in quo evigilare curas & cogitationes nostras: siquidem nihil locorum usu explicando parere tale possumus, nihil consequi, quod sit theologis magno opere utile & necessarium? sed non poterunt huiusmodi argutiæ mentem meam e sua sede & statu dimovere. Ego enim sic mihi persuasi, sic sentio, has nostras de locis præceptiones plurimas res continere: quoquo se theologus verterit, præsto esse, nulla disputatione excludi. Nam siue argumentum quaritur ad theologiæ probanda dogmata firmissimum, siue ratio ad sacras literas explicandas aptissima quaritur, aut hæc ars est, aut nulla omnino, per quam ea assequamur. Nullam vero dicere maximarum rerum artem esse, cum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum considerate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & usum cohortamur, accuratius essent forsitan disputanda. Quod aliis quidem libris fecimus.

Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur Div. Thomas diligentissimus absolutissimisque Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, si tam est, quam nos dicimus, theologo necessarius. Et quidem Divus Thomas in 1. part. quæst. 1. artic. 8. ad secundum, restrictè, breviterque, ut solet, Theologiæ locos indicavit, non omnes, sed plerisque. Quin etiam, ut homo minime ingratus illi me dedam, cui me tantopere debeo, & huius officii servititem astringam testimonio sempiterno; D. Thomas mihi & auctor & magister fuit huius operis componendi. Sed ille locorum fere naturam explicuit pressè & anguste, ac suo demum modo. Non enim dilatat argumentum, sed quasi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipsos nec Divus Thomas, neque alius quisquam, quod equidem sciam, conatus est explicare. Quod idem Aristoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipsos varie ac fuse quidem complexus est, sed non ostendit, quomodo inveniendum sit ex ipsis,

neque usum coram demonstravit, qui in hac re esset maximus & potissimus: sed usum nescio quem ad probabilius & communium argumentorum inventionem literis prodidit, quem ignorare eruditi possunt, nec magnam eruditionis iacturam facere. Quamquam 1. topic. lib. ambitiose forte magis, quam vere, que in topicis a se traduntur, ea quatuor usus habere ipse Aristoteles iactat. Quid igitur? Si Divus Thomas locorum usum silentio præterivit, persecutus nisi si aliquis casus aut occupatio consilium eius prævenisset; aut si non res has consulto & iudicio persequi instituit; certe vel non omnia possumus omnes, vel divine procurationis fuit, ut priores aliquid posterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipsi & exercere utiliter non solum memoriam, sed etiam ingenium possent. Hanc igitur partem relictam explebimus nullius adminiculis, sed, ut dicitur, Marte nostro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ post Divum Thomam explicatum est, quod mihi probaretur de iis, quæ in manus nostras venerunt. Quemadmodum igitur in re militari solet, ubi dux non satis esse putat militibus arma dare, sed docet quomodo sit ipsis utendum, manus illorum aptat, componit gradus, quando fugere adversarium debeant, præcipit, quando insequi, quando fidere viribus, quando arte uti, quando ferire hostem, quando eius ictus eludere; ducit denique in aciem, præscribit ordinem, locum assignat, de quo iniussu suo non liceat eis discedere: sic mihi videor facturus, si discipulos meos & informare & instituere ad effigiem absolute cuiusdam eruditionis volo. Nec verbis modo præfinire hæc habeo, sed arreptis etiam telis in ludicrum certamen descendere ad exemplum posteriorum. Quæ tamen non ad vulnus, sed ad speciem valere videntur, non inutilia erunt tamen. Quicquid enim in his rebus ad aspectum venustum est, idem utiliter fit ad veram pugnam, si quando illa cum adversariis committatur.

Quod si quis sine arte id quod artis est, effecit, permittat, obscuro, mihi meique similibus, ut artem & præcepta adhibeamus. Sunt præta, quibus natus & indigenitalis humor interius infusus est. Sunt, quæ nisi extrinsecus humor allapso irrigari non possunt. At disseruerunt Theologi non-

nulli ante me valde feliciter. Primum, idem erant expeditius certiusque facturi, si hoc genus exercitationum nostrarum degustassent. Quamlibet ager fecundus sit, fecundiorum eum tamen faciet agricola, si diligenter & studiose colat. Sic igitur etsi ingenii magnis præditi quidam, copiam in Theologia discendi sine arte consecuti sunt; ars tamen, ut Tullius ait, est dux certior, quam natura. Aliud enim est argumenta congerere, aut potius spargere ac dissipare, aliud eadem via & artificio premere. Nam qui sciet ubi quicquid positum sit quaque eo veniat, is etiam si quid obrutum erit, poterit eruere, semperque esse in disputando suus. Non itaque si nulli fuerunt, qui locos artificiose digestos generatim composuerint, nulli qui partem hanc Theologiæ dissolutam divulsamque conglutinarint, & ratione constringerint: statim nostrum hoc opusculum supervacaneum erit, immo vero eo magis necessarium doctis & ingeniosis fortasse, tardis & rudioribus sine dubio. Deinde non mihi videntur scholastici Theologi (fatendum est enim quod sentio) admodum compositæ & ordinate disputationes Theologiæ distinxisse. Divum Thomam semper excipio, apud quem mirabilis est contextus rerum, summus quæstionum & articulorum ordo, & compositio disciplinæ incredibilis. Adeo respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere? Cum de infinitis prope quæstionibus in utramque partem discendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, ut non contra omnia semper, sicut Archefilas, disputarit, & tamen ut in omnibus rebus quicquid ex utraque parte dici posset expresserit. Ceteri scholastici auctores perturbatione rationis atque ordinis multum omnino peccaverunt, Magistrum videlicet secuti, in cuius quatuor sententiarum libris multa quidem lectio sanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris sane eruditio. Sed præter distinctionum vocabula, in quas libri illi divisi sunt, nihil distinctum fere videas, recteque & ordine distributum. Testimoniorum congeriem dicas potius, quam dispositionem & rationem disciplinæ. De Trinitate prima est illi disputatio. Ita prius relata, quam absoluta persequitur. Nam de iustitia

& misericordia Dei in 4. sentent. quasi præteriens disputavit. De virtutibus in tertio. De vitijs quibusdam item in quarto. Innumera sunt eiusmodi confusæ ab illo perturbateque tractata. Quamobrem scholasticis, qui huius vestigijs inhaeserunt, confusa etiam fere ac perturbata sunt omnia. Nec magistrum ego volo fraudare suo veteri nomine, magnum utique, ut atate illa, virum, & quem iure coluerint posterii. Nec scholasticorum laudi, quam multorum seculorum firmavit opinio, detrudere quicquam volo. Sed ingenue ac libere dico, quid in illis desideretur, quidque illi præstarent homines ingenio doctrinaque præstantes, nisi differendi artem neglexissent. Nam quod spectat ad argumenti inveniendi rationem, fontes quosdam videntur etiam ignorasse: adeo nulla ex quibusdam eorum fontium argumenta profertur. Quotus enim quisque ex traditionibus Christi & apostolorum argumentatur? Atque ex concilijs raro, ex sacris literis non adeo frequenter, ex historia vix semel. At mea quidem sententia nemo poterit omni laude esse cumulatus Theologus, nisi & erit horum locorum omnium scientiam consecutus, & ex eis promptum, expeditumque pararit ad argumentandum usum. Nam de locorum natura & vi quidem satis fateor supra a me dictum.

Sed in eisdem nunc non frustra versabimur, cum docebitur, quifnam eorum locorum usus sit, & quemadmodum ex eis argumenta duenda. Id quod non omnibus ita facile est, ut nec præceptis, nec exemplis nostris indigeant. Sed hæc hæctenus. Iam ad instituta pergamus. At ne plura, quæ sunt pene innumerabilia, conscriberem, comprehendam brevi, quæ sunt Theologiæ principia. Theologiæ naturalis & supernaturalis (hinc enim ordiendum est) facilis est & expedita distinctio. Theologiam naturalem voco Metaphysicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirat: quæ est nobis, id est, Christianis cum philosophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ eiusdem Dei & naturam & proprietates per principia ea investigat, quæ sunt hominibus divinitus revelata. Revelationem porro Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum superat & in-

ingenium. Nam Paulus (1) ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoscuntur, Dei revelationi & manifestationi tribuit. Atque hæc supernaturalis Theologia propria est fidelium & Christianorum, tanto disciplinis cæteris melior, quanto divinæ auctoritas, in qua illa sustentatur, humana omni ratione potior & antiquior est. Recte igitur Divus Thomas docet (2), quod *argumentari ex auctoritate est maxime proprium huius doctrine, eo quod principia huius doctrine per revelationem habentur; & sic oportet quod credatur auctoritati eorum, quibus revelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrine. Nam licet locus ab auctoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmisimus; locus tamen ab auctoritate, quæ fundatur super revelatione divina, est efficacissimus.* Tantum ille. Ergo quoniam omnis oratio nobis de Theologia ea, quæ est supra naturam, instituitur; ideo huius solum principia, quæ & qualia sunt, exponendum est. Hoc vero ut scholæ congruenter fiat, nodos illos & proferendos, & solvendos putato, qui rem totam istam illigant & impediunt. Primus est, quod D. Thomas paucis verbis multa peccare videtur. Vnum, quod secum ipse pugnat. Modo enim ait articulos fidei esse Theologiæ principia: nunc autem illa omnia, quæ in sacris literis continentur: imo aliquando universa etiam, quæ sunt divinitus revelata: in quibus traditiones profecto apostolorum sunt, quanquam in libris canonicis non inveniuntur scriptæ. Potest ne magis secum ipse pugnare (3)? Alterum peccatum, quod cum Paulus inter ea, quæ credere oportet, duo illa numeret (4), *Deum esse, & esse remanentem iniquitatum se*; D. Thomas contra docet (5), illa fidei articulis minime comprehendi, sed a fide potius supponi. Non sunt igitur D. Thomæ hæc Theologiæ principia: si quidem non sunt propositiones revelatæ, quas fide credimus, sed

(1) Rom. 1. (2) 1. part. quest. 2. artic. 8. ad 2.

(3) 1. part. quest. 1. artic. 7. & 8. 1. part. quest. 1. art. 8. ad 2. 2. 2. quest. 1. art. 5. ad 2. 1. part. quest. 1. art. 5. ad 2. & art. 8. ad 2. (4) Hebræor. 11. (5) 1. part. quest. 2. art. 2. & 2. 2. quest. 1. art. 5. ad 3.

naturæ lumine ab hominibus cognoscuntur: ob idque fidem ipsam antecedunt, cuius decreta ea demum sunt, quæ in propriis Theologiæ principiis habere debemus. Nec apostolo solum, sed rationi quoque illi Divus Thomas videtur adversus, quæ dilucide probat, Deum esse, proprium idemque primum censei Theologiæ principium. Est enim Deus, ut supra dixi, res huic disciplinæ proprie subiecta. Omnis autem disciplina ponit in primis, & rem sibi subiectam esse, & quid etiam res illa sit. Deum itaque esse, proprium est Theologiæ principium, quia specularix est. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum esse remuneratorem iacipientium se. Tertium Divi Thomæ peccatum commune cum plerisque Theologis, quod cum plurima sint a Deo revelata, non solum iis, qui canonicos libros scripserunt, sed aliis etiam sanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Francisco: fidem & Theologiam asserit non quibuslibet Dei revelationibus niti, sed iis duntaxat, quas scripturæ sacræ auctores habuere. Constat autem, & divinam revelationem generaliter esse fidei Theologiæque rationem formalem, & fidem quibusque Dei dictis assentiri: est namque virtus, quæ Deo dicenti credit. Atque hic nodus primus in verbis quidem D. Thomæ est. Nam secundus non modo Divum Thomam, sed ceteros fere omnino astringit. Nulla enim omnino disciplina sua principia rationatione probat, sed ponit: idcirco enim positiones seu petitiones nuncupantur. At Theologia ea, quæ fides tenet, rationatione concludit: non ergo eadem sunt huius disciplinæ principia, quæ & fidei decreta. Quod vero Theologia fidei dogmata argumentando comprobet, multifariam suaderi potest. Primum, quia Deum esse unum, immortalem, rerum humanarum procuratorem, & cætera eiusmodi per fidem a Christianis accepta, claris Philosophiæ argumentis demonstramus. Tum rursus, quia Deum esse creatorem, fidei articulus est: id autem ratio quoque naturalis ostendit. Adde, quod apostolus Petrus iubet (6) non esse paratos ad reddenda

(6) 1. Petr. 3.

denda rationem de ea, quæ in nobis est, spe, atque ideo de ea, quæ in nobis est, fide. Adde etiam, quod huic scientiæ attribuitur illud, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex Divo Augustino (7) acceptum omnium Theologorum ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, ut Augustinus ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: nimirum ea, quæ fidei sunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, nisi sua ipsæ principia probet: quod ab omni profus disciplina alienum esse, adeo explorete perceptum est & cognitum, ut non sit a me in præsentia confirmandum.

Tertius nodus ex verbis quoque Divi Thomæ necitur. Docet (8) namque, ad fidem aliquid pertinere dupliciter: uno modo directe, sicut ea, quæ nobis sunt principaliter a Deo tradita; alio modo indirecte, ut ea, quibus negatis consequitur aliquid fidei manifeste contrarium, ut si quis neget Samuelem esse filium Helcanæ: ex quo sequitur divinam scripturam esse falsam. Hactenus non verbis quidem eisdem, sed sensu eodem ille ait. Et rursus alio loco (9) affirmat, omnia quæ sunt in sacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem spectare, ut Abraham duos filios habuisse, & David fuisse filium Isai. Quod si eiusmodi, licet in libris sacris expresse etiam conscripta sint, indirecte tamen & per accidens ad fidem pertinent, non sunt profecto Theologiæ principia. Nec enim cuiusquam disciplinæ fundamenta fabricam illius disciplinæ ex accidenti & indirecte constituunt. Poteram & aliis argumentis hanc questionem implicare: sed verebar, ne & hæc quoque lectori delicato multa nimium viderentur. Atque hæc, pauca licet, urgent tamen, & nihil remittunt, ut omnia ea explanemus, quæ Theologiæ initis exponendis necessaria sunt. Expediemus itaque primum, quænam sit huius doctrinæ ratio formalis, deinde quæ eius nativa germanaque principia: atque in his, quæ capitalia sint, quæ vero legitima qui-

(7) 14. de Trinit. cap. 1. (8) 1. part. quest. 32. artic. 4.

(9) 2. 2. quest. 2. artic. 5.

quidem, sed secundaria tamen: postremo quæ sint extranea & aliena, hoc est, ascita & accessita ab exteris disciplinis.

Formalis ratio Theologiæ, quoniam illud in primis suscipi explicandum, non est una & simplex, sed duplex & bipartita. Est namque ratio formalis rei obiectæ, quia res est; quomodo Deitas Theologiæ ratio dicitur. Est item ratio rei, ut mentem ad assentiendum movet, quemadmodum veritas prima revelans Theologiæ habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus & colorem & lucem: colorem quidem prior modo, lucem autem posteriore. Atque illam quidam vocant rationem *quæ*, hanc rationem *sub qua*. Puto nobis concedi oportere, ut scholæ verbis utamur, si quando minus occurrent Latina. Quin Latina etiam interdum relinquenda sunt, ne in scholastica disputatione non tam explicasse res, quam verba affectasse videamur. Quia vero de ratione formalis rei huic doctrinæ subiectæ, quia res est, nulla esse potest inter viros doctos controversia: de ratione formalis ex parte habitus & potentia cognoscentis huiusmodi conclusiones statuo.

1. Conc. Primam, *Ratio formalis fidei non est ratio Theologiæ formalis*. Nam si Theologiæ principia lumine prophetiæ cognoscerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, conclusiones nihilo fecius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Christus Dominus longe omnium, quicumque fuerunt, Theologiæ divinæque naturæ cognitione princeps, qui tamen sine fide conclusionibus Theologiæ assentiebatur. Exigit quippe fides in ratione sua formali obscurum quidam & invisum, cum sit substantia rerum sperandarum, & argumentum non apparentium. Theologia vero evidens quoque & clara esse potest. Nam est ratio sermoque de Deo. Atque inter prophetiam & Fidem, si Divo Thomæ credimus, non nihil interest: nec lumina sunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illustrantur. At si vates illustratione sua illa Theologiæ principia cognoscat, & ea, quæ consequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, Theologus profecto erit, tamen Theologiæ eiusmodi ratio formalis non fidei revelata sit, sed prophetiæ.

Se-

3. concl. Secunda conclusio est. *Esse revelatum a Deo, lumen divinitus infusum, est ratio Theologiæ formalis, sive illud lumen fidei sit, seu prophetiæ, seu gloriæ*. Theologia namque supernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen aliquod natura ipsa superius generaliter ad principia cognoscenda requirit: sed quale id in specie futurum sit, nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Verum quia Theologi non de beatorum, sed de viatorum Theologia disputant, nec querunt quid disciplinæ ipsi, sed quid naturæ nostræ consentaneum sit: idcirco fere asserunt, Theologiæ principia per fidem a Theologo intelligi. Lumen quippe prophetiæ, vel quoniam rarum est, generali præceptioni nihil ob stare creditur: vel, quoniam est, ut lumen fidei, obscurum, in lumine fidei communiter & confuse intelligitur. A qua nos consuetudine minime abhorrentes, Theologiæ nostræ principia per fidem accipi oportere sæpe dedimus.

3. concl. Vnde illa tertia conclusio nascitur, *Theologia nostræ formalem rationem eandem ac fidei esse*. Tametsi aliter ad assentiendum principiis movet, aliter ad assentiendum conclusioni. Illis, inquam sine medio syllogismo & ratione, huic ratione & syllogismo intermedio. Quo discrimine, ut diximus, Theologia, & fides non verbis & cogitatione, sed universa re, & toto genere secernuntur, quamvis utriusque ratio eadem formalis sit. Sane D. Thomas multis in locis fidei nomen, ut videtur, existimat manare latissime, idque versari in omnibus, quæ a Deo sunt dicta & revelata, sive auctoribus sacris atque canonicis, sive aliis quibuscumque divino quodam spiritu afflatis. Quod si verum est, ratio fidei formalis longe etiam, lateque patebit, ut non solum contineat revelationes prophetis & apostolis factas, sed eas etiam, quæ cæteris quoque sanctis ecclesiæ Dei factæ sunt, immo illas etiam, quas viri interdum improbi divinitus habuerunt, ut Balaam & Caiphas, quorum prædictiones ad fidem attinere ne dubitari quidem potest. Eadem ergo causa subest, ut cætera etiam, quæ quibuslibet aliis revelata a Deo sunt, ad fidei rationem referantur. At enim 1. part. quæst. 1. artic. 8. ad secundum, ut inter argumentandum obicimus, verbis nihil obscuris docet, fidem nostram non inniti revelatio-

Tom. II.

T

ni-

nibus aliis præter eas, quas apostoli & prophetæ, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, fideles esse superædificatos super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Nulla igitur alia nisi prophetarum, Christi, apostolorumque doctrina fidem ecclesiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia continet. Eadem enim sunt disciplinarum principia ac fundamenta. Adde, quod fides est virtus Theologica cum religione ecclesiæ erga Deum coniuncta & sociata. Non ergo quæcunque a Deo revelata ad fidei virtutem pertinent, sed ea tantum quæ ad ecclesiæ etiam religionem pertinebunt. Quia vero nihil ecclesiæ refert ea credere an non, quæ Brigidæ, Catharinæque Senensi visa sunt, nullo certe modo ad fidem illa referuntur. Adde etiam, quod fides, de qua hic sermo fit, non est privata virtus, sed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc est, universalis. Quocirca privatæ revelationes, cuiusmodicunque, & quorumcunque illæ sint, ad fidem catholicam non spectant, nec ad fundamenta & principia ecclesiasticæ doctrinæ, quæ veræ germanæque Theologiæ est. Cuius rei illud item non leve argumentum est, quod quæ non per ecclesiam & eius publicos administratos fidelibus proponuntur, illa non creditur catholica fides. Videlicet, æquum erat, ut quæ ad Rempub. generaliter attinerent, hæc non privati quivis homines ad eam retulissent, sed eius communes omnino administrati, *Fundamenta eius*, inquit, *in montibus sanctis*. Id, quod explicaturus statim adiunxit, *Dominus narrabit in scripturis populum, & principum horum, qui fuerunt in ea*. Scripturæ ergo privatæ non sunt fidei ecclesiasticæ fundamenta, sed scripturæ populorum, quas nobis principes ecclesiæ tradiderunt. Quamobrem in principiis Theologiæ nostræ non ea sunt habenda, quæ private & singulariter quibusdam hominibus significata a Deo sunt, sed quæ communiter & publicæ ecclesiæ suæ locutus est Deus. Id si consentaneum est, ut videatur certe, necessario fit consequens, ut ratio fidei Theologiæque formalis non sit tam diffusa & ampla, quam nonnullis apparet, sed multo astrictior atque contractior, ut intelligatur esse veritas prima ecclesiæ revelans ea, quæ ad

re-

religionem attinent. Id, quod sine dubio fidei constantia, certitudo & firmitas requirebant. Nullo enim loco firma stabilisque ac fixa consisteret, si privatæ revelationes sequeretur. Nec mihi quisquam angelorum in via fidem & religionem obiciat, quibus nescimus an Deus, quæ credere illos oportebat, per se hæc, an per aliquem publicum ministrum angelum superiorem proposuerit. Illud dico, in angelis quoque communem fuisse fidem, communem revelationem, quæ non privatæ usurpationis esset, sed publicæ religionis. Nam quod obiciebatur de Balaam & Caiphæ prophetiis, hoc facile reiicitur. Non enim illorum verba ad fidem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacri scripserunt. Ac formalis Theologiæ ratio quantum illa sit, breviter quidem, sed non indiligenter exposui. Sequitur ut explicem, quæ sint huius disciplinæ propria legitimaque principia. Quæ in re video nihil nos laborare oportere. Facile enim e rebus positis intelligitur, omnia, quæ sunt per sacros auctores ecclesiæ divinitus revelata, in propriis Theologiæ principiis habenda. Non ea solum dico, quæ auctores sacri scriptis suis prodiderunt, sed quæ verbo etiam posteris commendarunt. Id quod explanatum est in tertio huius operis libro diligentissime. Auctores autem sacros appello, non eos modo, qui libros canonicos scripserunt, verumetiam Christum Dominum, qui & vitæ & doctrinæ catholicæ primus est auctor, & apostolos, qui ministri fuere sermonis. Nec si conciliorum & apostolicæ sedis auctoritas fidem certam facit catholici dogmatis, aut sanctorum etiam omnium consensus & conspiratio una, idcirco aut principia Theologiæ cumulamur, aut eius formalem rationem extendimus. Quoniam, ut sæpe alias diximus, nec concilia, nec sedis Apostolicæ pontifex, nec sancti scripturarum interpretes novas fidelibus revelationes edunt, sed quas ab apostolis accepit ecclesia, aut posteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt, & interpretantur, aut certe consequentia, & connexa colligunt, adversa & repugnantia manifestant. Principiorum itaque Theologiæ numerus e libris sacris atque apostolorum traditionibus integerrime constituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta sunt omnia, quæ in initiis

T 2

Theo-

Theologiæ veris & germanis numeranda sunt. Sed his initiis tanquam seminibus ab ecclesia datis, quæ Christus apostolis, apostoli ecclesiæ dederunt, pastores & doctores ac Theologi in uniuersum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferunt & ostendunt. Illa fundamenta sunt Theologiæ, ecclesiasticæque doctrinæ, quæ Christus per apostolos posuit, ceteri sive concilii patres, sive pontifices summi, seu ecclesiæ doctores sancti omnino superædificant. Nam fundamenta alia nemo potest ponere præter ea, quæ posita sunt, apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Enimvero disciplinarum principia non eodem gradu locata sunt omnia. Quædam enim simpliciter prima sunt, quæ vi sua generali cætera continent, ut in metaphysicis illud, *Impossibile est simul affirmare & negare*. Qualia in Theologia sunt illa, *Deus est*, & *est remunerator inquirentium se*: in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, quemadmodum D. Thomas eisdem quoque verbis affirmat (10). Alia sunt principia præcipua quidem & immediata, sed contractiora tamen, quam illa communia, quæ erant cæterorum omnium quasi fontes. Huius generis in physicis ea sunt, *Res naturales materia, formaque constare. Naturam esse principium motus & quietis*: in Theologia vero articuli fidei capitales, qui, ut D. idem Thomas ait, primo & per se credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui est res Theologiæ subiecta, ea articuli enunciant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo insunt, vel humanæ salutis ergo disposita in tempore ac dispensata sunt. Eundem quippe Deum, qui Trinus & Vnus est, qui creavit mundum, qui & impius facit iustos, & felices pios: eundem, inquam, eredimus & hominem factum, & natum, & mortuum, & sepultum, & suscitatum, & elevatum in celos. Iure igitur hæc prima sunt & propria Theologiæ pronuntiata, quæ a nobis de subiecto disciplinæ nostræ vel maxime supponuntur. Initiis enim his principalibus non concessis, Theologus progre-

(10) 2. 2. quæst. 1. artic. 7. *quod dicitur aliquid eodem modo esse*
-confer

di ne digitum quidem potest. Ac sunt priora illa similia iis, quas Philosophus appellat dignitates. *Accidentem namque ad Deum oportet credere quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Quicumque igitur disciplinam aliquam supernaturalem discere parat, cum necesse est duas illas generales prænotiones animo ante cepisse. Quæ dignitatum nota propria atque insignis est. At hæc posteriora principia suppositiones Theologiæ non iniuria vocabuntur. Eas enim Theologus discipulo suadere quædam modo aut explicare certe valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, sunt alia non propter se potissime perita, sed, ut D. Thomas sentit, eorum, quæ sunt potissima, explicandorum gratia. Cuiusmodi sunt, inquit præter articulos fidei omnia, quæ in sacris literis assumuntur, vel Dei natura & maiestate explicanda, vel exponenda ipsius in homines benevolentia, rerumque omnium procuracione, quæ illis essent utiles & necessaria. Hæc vero tametsi non fidei sunt, nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti coniuncta & quasi principia secundaria, accipit tamen ea Theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde ut articulos fidei acceperat. Hæc enim quasi naturalis atque insita in animis fidelium notio inest, ut quicquid ab apostolis scriptum traditumque est, verum esse sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hæc sunt. Nam, quæ vel a metaphysicis, vel a physicis, vel a mathematicis, vel a reliquis denum naturæ disciplinis adicit, perspicua per se evidentiaque principia, non ex sua sumit vi atque natura, sed foris inventa in proprium usum mutuatur, aut certe iure quodam suo vendicat. Forsitan quispiam dixerit, Nonne igitur multe varietate erunt rationes Theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minime vero. Non enim ex adiunctis & extrinsecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, sed ex propriis natalisque principis. Atqui in Theologia horum omnium una & eadem ratio formalis est, nempe lumen fidei supernaturale. Quæ igitur sunt Theologiæ principia tum germana, tum aliena, atque ex illis quæ prima, quæ secunda, ex primis vero quæ generalia, quæ quasi in speciem contracta, satis, ut reor, dilucide, aperteque do-

cuius. Quibus ex rebus intelligitur, e decem locis duos primos propria & legitima Theologiæ principia continere, tres postremos externa & aliena: nam quinque intermedii aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas quæ ex his ortæ & profectæ sunt, conclusiones. Hæ cuiusmodi in Theologia sint, statim explico, si prius argumenta refello, quibus supra usus sum, quum de principiis eiusdem Theologiæ quærerem. Ad quas ipsas argumentationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspicere possit adversum Divum Thomam, quem vel maxime impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis est veri, ut speciem falsitatis obscuret, si modo id patefactum & illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, ut rudiorum ingenio morigeremur.

CAPVT IV.

Capitis superioris argumenta refellit.

Respon.
ad 1.

PRimum ergo argumentum tria D. Thom. falsa peccata obicit, quorum unum iam omnino depulsum est. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria esse Theologiæ nostræ principia, sacras autem literas continere etiam secundaria? Quia vero non omnia continent, sed pleraque, illud etiam his valde consentit & congruit, divinam veritatem sine scripto quoque rationem esse fidei formalem. Sunt enim quædam verbo tenus ecclesiæ tradita, quæ in Theologiæ veris germanisque principiis habentur. Prima itaque calumnia adhibita nihil premit. Quæ secundo loco adhibetur, ea presius urget. Sed si eum animum attenderit, videas de Deo nos duobus modis loqui posse, tunc hæc etiam calumnia contundetur. Intelligendum ergo, sermonem de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisque naturæ, aut quia supra naturam est & principium & finis. Sane quandiu præstantem æternamque mentem intelligimus solutam a corpore & liberam, segregatam ab omni concretionem mortali, quæ omnia sentiat & moveat, quæ cælum ac terras tueatur & regat, ad quam res uni-

versa quoquomodo possunt, contendant & enitantur ut veniant: tandiu Deum naturaliter intelligimus, tandiu de eo naturaliter loquimur. At si consideremus Deum ipsum potiore quodam lumine nobis ostensum, quo apparet in una deitate trinus, in effectis supra naturam admirabilis, omnium cuiusmodi effectorum supernaturalium & prima causa efficiens & postremus finis, atque adeo creaturæ rationalis una & summa felicitas: tunc ratio Dei multo alia, sermo longe diversus est. Cum igitur Paulus inter ea, quæ credere necesse est, duo illa ponit, Deum esse & esse remuneratorem inquirentium se: Deum intelligit, non ut naturæ oculis cernitur, sed ut illustratione superiore apparet supernaturalium rerum primum principium ultimisque etiam finis. Quo sensu Divus Thomas 2.2. quæst. 1. art. 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, scilicet, ut credatur Deus esse, & providentiam habere circa hominum salutem. Cum autem aliis locis affirmat, duo illa in fidei articulis non esse, sed a fide potius supponi, de Deo iuxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia supponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, ut idem D. Thomas refert. Frustra vero eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deum esse, & habere hominum providentiam. Nulla porro gens tam fera est, ut ait Cicero, quæ non, etiam si ignoret qualem Deum habere debeat, tamen habendum sciat. Qui autem Deum non prænoverit procuratorem esse rerum humanarum, atque adeo hominum rectorem & iudicem, is longissime abest a nostra disciplina. Quod si iudex hominum & rector Deus est, si etiam alio modo intelligi non potest, nisi summa sapientia, iustitia, & potestate præditus: fit ut & præmia virtutibus parata habeat, & supplicia vitiiis. Nec enim ulla omnino Respub. quod Solon verissime dixit, nisi duabus rebus contineri potest, præmio & pena. Quæ causa Platonem movit, ut quoniam videbat optimos sæpe viros pro rebus preclare gestis nullo in hac vita præmio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monumento laudis decoratos, affereret animos immortales officii præmium & fructum aliquando accepturos. Absurdum quippe esse, ut verus, iustus & honestus labor hominibus, præmiis, splendore careat, si qua est in cælo pietas,